

JIŘÍ ORTEN

ČÍTANKA JARO¹

OBSAH

Na tomto místě

Pod každým slovem

Ohlédnutí

O malých dětech

Lítost

Hostinka

Hrob

Udělej černou myš

Zavřené oči

Poloha

Zasnění

V nazlátlém vidění

Nepojmenovatelná báseň

Ó oči civící

Až nebe

Děšť

Pohádka

¹ Převzato z: Orten Jiří, *Knihy veršů*, Praha 1995 (redakčně upraveno).

A odhod' šat svůj...

Utonulá

Dívka v ohni

Přetvářka

Toužící dívka

Zlé počasí

Smutné vyznání

Dívka na procházce

Milostný dopis

Až přijde čas

Čemu se báseň říká

Šeptáno

Odpověď

Chvěje se mi ruka

Podobenství

O čem ví tesknota

Z temného kouta

Březnové jitro

Čekání

Věře

*V jinotajích se rozednívá,
nyní je píseň tím, co zpívá.*

Richard Weiner

Na tomto místě

Na tomto místě stůj
na tomto místě chvíli aspoň chvíli
nepřišla ještě doba bláznění
ó prosím na kolenou prosím
na tomto místě ty se zastav

Chci říci za svá rozněžnění častá
za polibky a za nožičky rosy
které se na déšť proměnily
za vzteky bez příčiny za celý život svůj
také tak bez příčiny

nepřišla ještě doba bláznění!

Ať život přesný jako báseň
jen zlému slovu podobá se

ať jak chce malost kolem duje
na tomto místě zastav se ty čistý

Zde každá hláska cosi oddaluje
nad tímto krušným já jež věčně opakuje
na tomto místě ty mne opakuj
byť trochu znavený a zkrhlý místy

Pod každým slovem

Pod každým slovem které váhá
a vážne v zubech váhající
pod každým slovem jež neuměl jsem říci
pod každým slovem schovaným na sítnici
jak obrázek kde dívka je nahá
a skrývá dlaní kříž jenž mezi ňadry visí
a oči sklopeny chvěje se nedočkavě
(chtěla by ležet tam v té měkké trávě
být sevřena vším co je svět a tíha
a naplněna být jak hrozny vína)
pod každým slovem které zapomíná
na malou síň kde bloudí se a ztrácí
na malou síň z níž nic se nenavrací
na toto srdce odedávna němé
na bránu ticha kterou neprojdeme

Ohlédnutí

Ó deště tichem rozšumělé
smutno je bez vás stromům v lese
Pročpak vás vítr zase nepřinese
a nenechá vás na znaveném čele?

Jak nádherné to bylo stát
a býti mokrý od hlavy až k patě
mít za knoflíčky kapky na kabátě
s těžkými víčky dešti naslouchat!

Tenkráté mladé vrány z hnízda vypadly
a za pršících teček
běžel k nim zmoklý mraveneček
pozdravovat je tykadly

O malých dětech

O malých dětech které rosa chladí
o malých dětech kterým ptáci pějí
jak chytají je jak se smějí rády
zpívali bychom ve své beznaději

A malé děti spí a všechny oči skryté
jsou jako andělé z kterých se staly slzy

ó přítelkyně smutku kterak odpovíte
až půjdou kolem vás svou roztančenou chůzí

ty moudré dcerušky a moudří synáčkové
Na lůžkách plných snů se započala hra
a malé děti spí a po tvářích jim plove
měsíční paprsek co srdcem vyvěrá

Lítost

Nesmírně suché jsou dnes rty mé
a je mi líto tmy pro kterou nevidíme
(tak hezká lítost to je
jako když dívka která dříme
neví koho si ve snu zamiluje
a vzdychá tiše jako by se usmívala)

A je mi líto radosti že lhala
(to ale chvěji se a lehýnce mne mrazí
mladá a svěží zima
ta zima kterou vždycky doprovází
úzkost jež začíná
už dávno před tím v srdci mladých matek)

Ach je mi líto nenarozenátek
že nepoznala smutek narození

že zklamání a zradu neviděla
že neklopýtla na veliké zemi
a do nebe se vznesla bez anděla

Nesmírně suché jsou dnes rty mé
a je mi líto tmy pro kterou nevidíme

Hostinka

Cukřenka s obouvátkem
něžným jak pata Karkulčina
cukřenka s obouvátkem
na tomto stole hladkém
se slzou vína

Ach kdo tu slzu pil
kdo pil ji před rozlitím
zdalipak rty si osušil
zdalipak jinou kdesi skryl
tu jinou kterou cítím

Hrob

Hrob toto slovo jasný smích
co zbývá? dolehnutí víka

hrob závodění milostných

A přec a přec se neodříká

Hrob poznání hrob tajemnosti

hrob polibků jež dlouze kradly

načatou noc hrob křehkých kostí

hrob malých smutků před zrcadly

Hrob studánek hrob čisté vody

(na víno často změnila se)

hrob snění a hrob pro náhody

pro náhlé procitání v jase

Hrob hrobů hrstka sypké hlíny

jež z čehosi co milovalo zbyla

jak vylámané zoubky hadů Gorgoniných

hrob na němž tma se rozsvítila

Udělej černou myš

Udělej zajíce

umíš to dvěma prsty

pěst jako hrášek sevřená

tajemství stínové

tajemství zahledění

malinovými ústy

pak na dobrou noc mamince
líbatí poprvé
tma na nás klesá s bílé stěny
a ještě není skončená

Udělej černou myš
bude ti tančit před očima
do srdce hlodající
tajemství stínové
tajemství zahledění
a bude stále jiná
a bude stále níž
trošinku od krve
v čistotu snu se změni
na lehkých křídlech spící

Zavřené oči

Ivanovi Blatnému

Říci mu ležím
jazykem zadrhnutým stále opakovat
že padám jako úsměv padá
padl jsem Pane a již nevstávám
řici mu ležím
že ležím jako všechno na čem nezáleží

že padám jako všechna slova

řící mu padám

a krásné padání je únava

Marnosti říkání marnosti pádu

znám anděla jenž křídla má

neboť je andělem zůstávajícím vzadu

marnosti říkání marnosti pádu

a já se na něj dívám je to panenka

je vzpřímen jako každé dívání

dívám se štěrbinou oka okénka

neříkám nic to je úžasné on zůstává

anděl anděl jenž křídla má

Už dosti Pane teď se kaji

zapomněl jsem že všechno víš

ale mé oči také když se nedívají

už dosti Pane teď se kaji

dlouho jsem žil ty mi odpustíš

za mrtvým oknem za lampami

za stolem s kterým k nebi jdeš

za prchavými básničkami

a za láskou kterou mi odvedeš

Poloha

Nadvichření – ne obroda!
(vždyť stejně také skočím
i když mi ruku nepodá
až zavřu oči)

Neboť tak trvati dál
a tak se přežít
můžeš jen když jsi opodál
věděl své ukrytí

Zasnění

Ty střípky zvědavé ta sklíčka neprůhledná
jimiž se dívá jimiž vidí
minulost tlačící se ze dna
na dálku kterou nenávidí

jsou jako láska obojetné
Vteřinka chladu zdolá je
okamžik spatření je přetne
chvilíčkou ticha hvízdaje

a ruce v kapsách stále hvízdá
a nechce si již vzpomenouti

Útrapy jeho jsou jak jízda
kterou jsi ty již musíš slouti

i když ses jinak pojmenoval
Ty jmenuješ se bratříček
a sestřičku jsi někam schoval
Ty jmenuješ se králíček

a den na který hledíš zdola
jak se tak na rub obrací
ti královničku nepřivolá
Ona se studem odvrací

červená se ach takto chutná
když slůvkem něhy zraněna
tváří se že je trochu smutná
a zatím se jen červená

Zvědavý střípek se nám zlomil
a půlí dálku na dálku
není již vidět staré domy
v nichž hrávals na svou píšťalku

vždy nové se ti ze dna tlačí
zvolna se derou výš a výš
jsou jako déšť jenž verše smáčí
takže již báseň nevidíš

At' tedy spadne ona voda
jež všechno kolem zaplaví
až uvidíme sen jak hlodá
po celé tíži přípravy!

V nazlátlém vidění

V nazlátlém vidění jsou všechny věci třmínky
tma jemně prosvítá a pije noci dech
kdo spí je zcela sám stýská si bez maminky
a malé stýskání mu šeptá na ústech

Bylo to oblačné poslouchej kamaráde
a měkká vláha rtů mne omamovala
byl jsem jak andílek jenž zlaté chvílky krade
a schovává si je aby mu zůstala

alespoň jediná Dej pozor příliš dýchá
a vzduchu ubývá a je ho stále méně
v nazlátlém vidění jež končit nespíchá
a mísí štěstí mé se smutkem dávnějším

Nepojmenovatelná báseň

Ó kolovrátky v tichu ticha
nedotknutelnosti v ranách ran
ó zalykání v tom kdo dýchá
cípe jenž zůstal nepojmenován

Ó chlade v prstech rozvášněných
ó úkryte jejž kdosi zná
ó láske v pohrdání ženy
ó v ošklivosti líbezná

Rozlitý lede v době léta
chvilíčko štěstí kalící
ó lete který nedolétá
ó bdění bdění pro spící

ty bratříš se ty zajedno jsi
s kdejakým srdcem bez boje
Vždyť také dívkám jež tě s sebou nosí
v sleposti jejich dáváš to co je

Ó oči civící

Ó oči civící ó oči za očima

vy druhé jejichž pohled nedojímá
vy sestřenice víry světlu vzdálené
vy jejichž balzámem je nezahojené
vy vyzvědačky lásek s jejich mály
vy jež jste při radostech naříkaly
vy smrtí dávno před zemřením jaté
vy které od dívek a básní utíkáte
vy lupínky vy vědmy přítelkyně
nalézající tajná dvířka síně

Ó oči civící ó oči za očima

vámi se zahledět na ňadra milenčina
vámi je nespátřit a vámi o nich snít
vy navždy odhodlané nezahovořit
vy navždy odhodlané neviděti více
vy jediné vy krásné zřítelnice
vy které víte jako Bůh to ví
o jednom srdci které hladoví
že hladovění je jak věčná zima
ó oči civící ó oči za očima

Až nebe

Až nebe pochopí
že přestalo být víkem
které se na zem přiklopí

až lichotkami křivek
neopijeme se a velmi prostě
stiskneme ruce dívek

až pozná noc že střídá
jen cosi bolestného
o čem se nepovídá

bez jisté zamlklosti –
až hroby budou jen
skrýšemi nahých kostí

až spánek připraven
vzdát se svých pyšných výsad
očistí srdce žen

až budou věci doma
až věci se k nám vrátí
až jazyk jenž se pomát

bude se zkracovati...

Děšť

Slyšíte děšť? Já též jej slyším
je jistě z peří housátek
tak měkce dopadá zatímco píši
a vrací se k nebi nazpátek

Slyšíte děšť? Jak byste neslyšeli!
vždyť celou noc vám oknem hrál
usínal když jste ještě bděli
a velmi něžně uspával

Slyšíte děšť? Na rozloučenou hraje
tam zůstaňte tam v dálce slyšte jej
jak ustává jak zvolna ustávaje
zaplaví dívčí obličej

Pohádka

Letěla bělounká holubička
a už neletí
neboť má od pláče zavřená víčka
Pro koho letěla? Letěla pro děti

a když se ukázala v dáli
mávajíc dlouze křidélky

viděla náhle že se z nich staly
malinké spící dívenky

A odhod' šat svůj...

Věci by byly opět živé
a všechno zpěv i času hlas
procházelo by jako dříve
tím co je skryto v nás

Jen nadzvednouti onu tíži
která se vryla do hmatu
a vědouc že již neublíží
došívá stehy kabátu

Jen nenavléknouti jej znova
návykem dlouhých rukávů
za mrazu jehož únorová
láska ti dala únavu

A hmatat tam kde není látek
kde nahá kůže spočívá
kde není místa pro kabátek
(je příliš velký zaživa)

Utonulá

Za líc své něhy
plula jsi na potocích
mezi ztracenými břehy
do krajin noci
za líc své něhy

Nespatřená a bludná
zachytila ses krajů
potopených u dna
v záplavě tmy v záplavě bez okrajů
nespatřená a bludná

Milenky končí za zábradlím
tam neznáme tam něhy líc
je roztříštěna tím co kradly
ubohé vlny kráse smrtelnic

Ale ty prý ses dala
jediným rozevřením klína
vodníkům kterým bylo zima

Almužna lásky třeba malá
ti ke smrti pomáhala

Dívka v ohni

Tvé vlasy vlají dál
zmatené větrem opilý jak včela
zastav se nyní změněná zkamenělá
to jenom vlasy vlají dál
za vším co plamen zanechal

Ó chyt' tu chvíli která s tebou prchá
pod krásnou smrtí tou
jíž proběhla jsi jako modrá sprcha
dopadá na prsa a zazvoní jak dukát
nejmenší kapičkou

Jak hořela jsi! Jak tě pronikaly
lživé jazýčky úst!
Ach nejvíc ústa v oněmění pálí
a slovo na rtech neví má-li
má-li tě neprorůst

Mrtvá – ó bezednosti hladu
k výhonkům vášně ohořelá
v splývavém marném vodopádu
mrazivé polibky ti mezi ňadra kladu
a pod klenutí čela

Přetvářka

Usne mi spánek jistě usne
už nejsou vidět ani paty stínu
komu dáš své srdce ty nejkrásnější
komu je dáš?

tomu krásnějšímu

Ale vždyť kolem mne je vysoká zeď
až jednou ji v svých bílých vlasech sejmu
komu dáš své srdce ty kterou miluji
chci slyšet odpověď!
tomu zazděnému

Toužící dívka

Chtěla bych brát!
ach kde jsou drobty
jež vítr včera nasypal
mým něžným kuřátkům?

Kuřátka řekl prsy mé
nesmíte uvadat
kuřátka řekl ale kam
kam kohoutek se skrývá?

po špičkách za ním chodíme
po zrnku zrnko počítám
a on se nepodívá

Ó hřebínku až vyčešeš
všechny mé vlasy zbylé
pověz to kohoutkovi!
Bud' tvrdý až mi řekne lžeš
česej mne rozpustile
Ó větře větře rozvlň mne
zazpívej za mne slovy!

To ticho je tak podivné
můj milý asi slyší mne
už nesmím dlouho povídat
Ach kde jsou drobty kde jen jsou
jsou v klíně? chceš je sezobat?
a kam nás spolu odnesou?
Kuřátka čas je jíti spat

Zlé počasí

Poprchávalo po dva dny
na rty jež jiného cos chtěly
na tvé rty žíznivé

Což ale my se smíme ptáti
po štěstí které nejdříve
se na jablko zakulatí
a potom rozplyne se jak
vzpomínky které zčervivěly?

Což ale my se smíme ptáti
na tento život důkladný
jenž jenom zradu našeptá ti
zradu tvým ňadrům zradu kráse
a zradu smrti která nezeptá se
která tě ztiší jako dítě
až jednou navždy vezme si tě

Smutné vyznání

Nejčistší světlo je když svítá
A přece přijde chvíle ta:
můj obraz ztratí se ti někde v dálce
a nebude už ani ve tvých víčkách

Protože moje srdce nelétá
a umí chodit jenom po špičičkách
jedenkrát večer k tobě přicupitá
a poznáš moje písmo na obálce

Tu řekneš si že čehosi je škoda
tma nejkrásnější že je když se stmívá
a budeš náhle staříčká a sešlá

Pak budeš plakat až ti slovo podá
můj pohled který se už nepodívá
a ucítíš že láska neodešla

Dívka na procházce

Po cestách chodíme a kdekoho se ptáme
zda neuviděl tu jež na malenky šla
Ten kdo se mnoho ptá odpověď nedostane
a my jsme bosi též jistě se popícháme
a nedočkáme se té která odešla

Varhánky zpívání pěnkava pěkně skládá
a není-li to ona je to sýkora
Z okna se vykláním a hádám co má ráda
z okna se vykláním a nic mi nenapadá
hluboko Vitoušek má slova zaoral

Obláčky nade mnou jsou kousky nemesie
ten druhý kousek červený
to je snad srdce mé jež nedočkavě bije
a ona odešla a možná neslyší je

kterak jí dává znamení

Až bude znavena k zemi se tiše skloní
a pak se náhle podiví
neb pozná že jsem s ní ve všem co kolem voní
že s malou sýkorkou jí zpívám na jabloni
a čekám na ni v květu hluché kopřivy

Milostný dopis

Zrosená sklenička ta jež se časem pyšní
nazlátým vínem kteréš pila
s mými rty nemluví jako ty nepovíš mi
jaká je vzdálenost která tě má má milá

zda umí milovat a zda tě pevně stiská
když z okna vykloněna hledíš na ni
zda dobře líbá tě ty vzdálená ty blízka
v mém nepřejícném zadívání

V samotě bodláků rozbolestněných sladce
jen málo klidu přáno je mi
v samotě bodláků se toulám po zahrádce
a chci tě obejmouti celou zemí

tak aby ruce mé (ty temné lesy vzadu)

tě nepustily již i kdybys chtěla
a ústa má (jaká čest pro zahradu!)
aby tě celou provoněla

abys už nemohla mi nikdy odejít
tak nadlouho tak sama do daleka
a abych stále viděl jak se třpytí
tvá malá náruč (krásná čistá řeka)

Až přijde čas

Jak ke mně přicházíš tak k jiným přicházelas
jako mne líbáváš tak jiné líbalas
a stejným sevřením a stejným zajíknutím
se vzdalujeme na okamžik smrti
té které jednou vzdám se já
až přijde čas

On přišel příliš tajně
nad ložem mým se sklonil
na špičkách
okamžik setrval
a pak se poodklonil
neboť se bál
neboť měl strach

Měl příliš velký strach
prostoupiti tě zcela
abys on byla ty
setrval na špičkách
ne tys jej neviděla
nemohlas viděti

Vždyť ty jsi jako ke mně k jiným přicházela
a jako mne teď líbáš jiné líbalas
a stejným sevřením a stejným zajíknutím
se vzdalujeme na okamžik smrti
té která nikdy nelhala
i když mne s jinými ochotně podváděla
vždy byla královnou ne nevěděl jsem která
a hádal hádal jsem nemoha uhodnouti

Pak vždycky přeletěla
a já se tiše vracel
tam kde jsi byla ty
když jsem tě nejvíc měl
nejvíce jsem tě ztrácel
když jsem tě nejvíc měl
byly to tvoje rty?

Čemu se báseň říká

Čemu se báseň říká

chtěl bys to udělat?

V ústraní do hrsti vzlykat

a hodně míti rád

Slyšíš? To ona tiká

Tak zoufale si hrát

Čemu se báseň říká

chtěl bys to udělat?

Snad víš že kolikrát

jsou slova strašně lichá

Bůh ústa uzamyká

nemůže více dát

Čemu se báseň říká

chtěl bys to udělat?

Šeptáno

Krev ano jenom krev dovede dobře bít

A ruce nepotřebný jsou

Tady je šatna Račte odložit

Vejděte měkce Tak by chodil mech

A dívejte se jako stín se dívá
zpoza a málo jako namátkou
Staňte se duší lamp v nichž světlo dohořívá
A zastavte se na hrobech

Štěrbínou jasu hudba sahá sem
jak čekala by před koncertem
A mrtví naplnění úžasem
zeleným divem trav jež vyrůstají z nich
a rychlou prací hrobařů
šeptají pro nás zpola žertem
jiskérky slov jež přidány jsou k tichu
poznání hřbitovních

A já ó mrtví také tam
po prázdné vnitřní straně hmatám
já též se vzdávám samotám
Snad jenom vítr který po mně běhá
je jiný nežli váš
Studnice života studnice vrchovatá
zde je mé víko Ty je přivíráš
a ono stále nedoléhá

Odpověď

Zameškali jsme sníce
na tisíc závratných objetí
A dívenky ty pružné závistnice
které si rády hrají na děti
nás potom mohly neuviděti
když milovaly nevidíce

Na čem to Bože vážíme svůj sen
že nikdy lásku nevyváží
a každý z nás tak neviděn
sám sebe k zemi sráží
Ó dobře poslouchej nač se tě nyní táží
jak je to možné býti nemocen

nemocí tíhy která těžce letí
dolů se tiskne vzhůru jenom hledí
pro hrůzu zapomíná na objetí
pro hrůzu z nekonečné odpovědi
že jenom ti co vědí
jenom ti co vědí
dovedou neviděti

Chvěje se mi ruka

Proč se jen pláče při bolesti
když každá úleva
tě vrací zpátky
proč se jen pláče jaké je v tom štěstí
ach ano pláč je asi pro šťastné

Opravdu chtěl bys někdy plakat

Děšť na římse to je ta pravá nota
máš mnoho starostí
jak skončit tento den
když okno otevřeš zima tě rozdrkotá
ty nevíš k čemu teplo je

k čemu je děšť co ti to říká

Ach teplo to je býti unaven
a děšť jsou housle pro básníka
ale ty nevíš k čemu ještě hrát
když nikdo nepřichází aby slyšel
a čísi hlas ti říká tiše
že čas je skoncovat

Podobenství

Přítelem být milencům co se trápí
často si myslíváš
za hodin bděných nebo spaných
tisíci drápy rozdrápaných
tisíci drápy
(či kolik jich má život náš?)

Tak asi mohla myslit skála
když ucítila hůl
jíž do ní kdosi bez zázraku
tloukl jak srdce polapených ptáků
když vodu nedávala
každému kdo si zamlul

O čem ví tesknota

V přestávce mezi životem a tam tím
kocourek s kamenem až na dně rybníka
pomalu vražedné andílky polyká
a tam to nepřichází tam to má vždycky čas
Vidíte kocourka? myslí si že se vrátí

Co přivázali mu to tíha nazývá se
a luna již měl rád

do vody nahlíží a udivena zdá se
že na ni nemůže zamňoukat
neboť má oči obráceny jinam

A pije pije zvolna jako by se kál
za všechny stehlíky které dřív mordoval
za všechny okapy po kterých s deštěm běhal
za všechny kočičky na které zapomíná

v přestávce mezi životem a tam tím
co jde tak pomalu jako se chodí spát
když noc už minula a chtěl bys věčně spáti
bez pomyšlení na návrat

Z temného kouta

Vějířky kolem úst již nejste k ovívání
Dřív ale když byl ještě mech
na velikánské stráni
a nenosili jsme svou starost na zádech
tehdy jste byly k tancování
a dobrý chládek chodil s vámi
Vějířky kolem úst již nejste k ovívání
jen malou zbraní žalu jste
nejpokornější zbraní
jež zcela tiše plácem naroste

Z temného kouta myši vylézají
ne pro změnu ne náhodou
pro kousek života jímž v děrách umírají
z temného kouta myši vylézají
a za svobodou jdou

Ach nesmějte se jim vy kteří vídáváte
své umírání jenom v zrcadlech
vždyť jako myši tajně k světlu pospícháte
až k jedné holé stráni Na té
naroste jednou velmi měkký mech

Březnové jitro

Děravá budoucnosti
ó budoucnosti z děr
v níž smrt je rána která poctí
a které nemáš nikdy dosti
děravá budoucnosti
už je čas abych odešel

Zdá se že dívka kterou sráží
větýrek kdesi na zápraží
a která ani nechápe
že zezdola k ní letí vrána
na čápa zhurta rozkrákaná

když na břicho jí zaklape
je také takto hluchá k světu
a chodí jako po sametu
a sní – sní dovnitř – nechápe...

Čekání

Čechy za oknem smutných duší
obzore můj já vidím vás
ze svého žalu nejčistěji
až v hloubi jezer jež se chvějí
Čechy za oknem smutných duší
čekání dané napospas

k minulosti se usmívati
s tím co jsou slzy v úsměvu
vědět že láska ráda mučí
nežli ti padne do náručí
vědět že hlas se tehdy vrátí
až vyučí se ve zpěvu

A jenom nepatrná zmínka
dříve než zmlknu na chvíli:
kdo ještě žije nemoc přečká
a musíš myslit na Palečka
na bludičky a na Ječmínka
že také bloudili